

КОНВЕНЦІЙНИЙ ТЕКСТ ТА ГІПЕРТЕКСТ: СХОЖОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ

В статье рассматривается концепция гипертекста, определяются предпосылки его возникновения и дается сравнительная характеристика традиционного текста и гипертекста.

Ключевые слова: гипертекст, линейность, нелинейность, конвенционный текст.

The article observes the concept of hypertext, defines the pre-conditions of its appearance and comparative description of traditional text and hypertext is given.

Key words: hypertext, linearity, non-linearity, traditional text.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завданнями. У наш час широке розповсюдження отримало поняття “гіпертексту”. Це поняття з'явилося відносно недавно, у зв'язку з бурхливим розвитком персональних комп'ютерів і глобальної інформаційної мережі Інтернет. Основна його властивість була сформульована вперше в 60-ті роки, задовго до появи текстових процесорів і, тим більш, Інтернету, програмістом і філософом Т. Нельсоном, а за його головними принципами писалися поза-комп'ютерні гіпертексти. Найвідомішим з поза-комп'ютерних гіпертекстів є також книга книг Біблія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми комп'ютеризації літератури та гіпертексту займаються такі вчені і літературознавці, як М. Янпольський, С. Корнев, М. Кримова, М. Візель та інші. Розвиток гіпертекстуальної літератури прийнято вважати одним з побічних наслідків розповсюдження глобальної мережі Інтернет, але виявляється, що навпаки. Дуже влучно таку тенденцію прокоментував М. Візель: “Тосканські нотарії почали вписувати вірші на вільних місцях заповітів та купчих не тому, що виявилось більше вільних місць, а тому, що розпочалася епоха Ренесансу” [3, 77].

Зростаюча роль Інтернету в людській комунікації заставляє лінгвістів звертати увагу на особливості мовного спілкування в цій комп'ютерній сітці. Зміни під впливом Інтернету відбуваються на різних рівнях мови: від фонології до рівня цілісного тексту. Важливою складовою комп'ютерного дискурсу є гіпертекст. Відмітим, що слово “текст” походить від грецького “тканина” і цим підкреслюється лінійна організація тексту. Приставка “гіпер” означає “над” і таким чином вказує на ускладнення структури данного явища в порівнянні з текстом. Виникнення гіпертексту як своєрідного способу комунікації пов'язують з особливостями розвитку *текстової соціальності* [18]. Відомо, що текст функціонує як соціальний об'єкт у суспільстві людей та знаків. В рамках текстової соціальності формуються певні “інститути”, такі як способи зберігання та передачі текстів, способи їх членування та оформлення, застосування стилістичних прийомів, які забезпечують системність та функціонування різного типу текстів у суспільстві. Зрозуміло, що чим більше упорядковане суспільство, тим міцніші соціальні зв'язки, тим стійкіші норми і правила функціонування текстів.

У роботах по гіпертексту домінують дві думки: перша — гіпертекст є ніщо інше, як пряме перенесення низки ідей, що існують у свідомості автора, в інформаційний простір. Створення і сприйняття лінійного тексту — це насамперед процес трансформації ідей в лінійну форму (автором) і назад (читачем). При створенні гіпертексту і автор, і читач обходяться без цих трансформацій, причому продуктивність праці письменника і адекватність сприйняття матеріалу читачем при тому зростають [6]. Згідно другої точки зору, “гіпертекст — це “текст текстів” в тому сенсі, що при всій різноманітності окремих фрагментів, в їх об'єднанні має бути присутнім якийсь початок, що їх пов'язує” [1]. Іншими словами, це ієрархія текстів, їх мозаїка. При тому в іншому підході відкритим залишається питання про те, чи є гіпертекст простим різновидом тексту (у лінгвістичному значенні цього слова) або ж це принципово відмінна форма організації інформації.

Одним із способів вирішення цього питання міг би стати аналіз ознак і відмінностей, характерних для тексту в його класичному розумінні і нового поняття гіпертекст і його іманентних характеристик.

Метою статті є визначення основних відмінностей міжконвенційним текстом та гіпертекстом.

Зазначена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

— розглянути поняття “гіпертекст” з погляду комп’ютерної науки та лінгвістики;

- виявити основні ознаки традиційного;
- визначити основні ознаки гіпертексту;
- порівняти конвенційний текст та гіпертекст.

Наукові результати. Домережевий гіпертекст є письмовим документом, що ґрунтується на нелінійних принципах організації тексту. Вирішальне значення має порядок прочитання, не структурований або незначною мірою структурований автором. Хоча тексти такого роду можуть бути опубліковані й публікуються в Інтернеті, вони не використовують його специфічні особливості у своїй побудові. Їхнє адекватне сприйняття можливе в такий спосіб і на папері [3, 271].

З цього слідує, що до приходу епохи персональних комп’ютерів сферою діяльності гіпертекстів залишались, з одного боку, нехудожні масиви інформації: довідники, інструкції, енциклопедії, а з іншого — експериментальні тексти, які були цікаві більш заявленою ідеєю, ніж її втіленням [2].

В епоху інформаційних технологій нові форми комунікації набувають стрімке поширення. Сучасні засоби масової інформації вносять свої зміни в традиційні жанрові форми, диктуючи свої правила побудови дискурсу, у тому числі і художнього. В останнє десятиріччя завдяки розвитку мережі Інтернет відбулося різке збільшення інформаційного поля, з одного боку, а з іншого боку, змінилися форми подачі цієї інформації. Традиційні паперові носії інформації поступаються місцем електронним формам, заснованим на інтерактивності — тісній взаємодії користувача з комп’ютером.

Такі погляди не забезпечують відповідне трактування друкованого тексту та гіпертексту. Хоча тексти мають лінійну будову (рис. 1), однак читачі не завжди читають їх в такому напрямі від початку до кінця (Charney, 1987; Homey, 1993; Pugh, 1979).

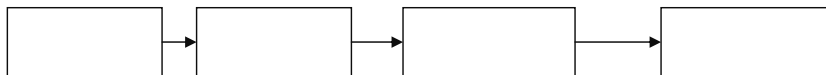

Рис. 1. Лінійна організація конвенційного тексту

Багато з вчених розглядають створення гіпертексту як початок нової інформаційної епохи, яка протистоїть ері друкованої книги.

Оскільки людина мислить нелінійно, то надрукований текст у вигляді лінійного письма дещо протистоїть цьому процесові. Відмова від лінійності тексту була б сприятливою для “звільнення” мислення і навіть для виникнення його нових форм.

Як зазначає Баранов А. М., гіпертекстові технології дозволяють легко компоувати різноманітні види інформації — звичайний текст, малюнок, графік, таблицю, схему, звук та зображення. Комп’ютерні технології дали змогу змінити сам зовнішній вигляд тексту та його структуру. Різноманітність гіпертексту — це перша його технологічна якість, тому що вона безпосередньо пов’язана з користуванням комп’ютерної технології. Інакше, технологічна якість гіпертексту — його нелінійність, тому що він не має стандартної, звичайної послідовності читання [2, 33] (див. рис.2).

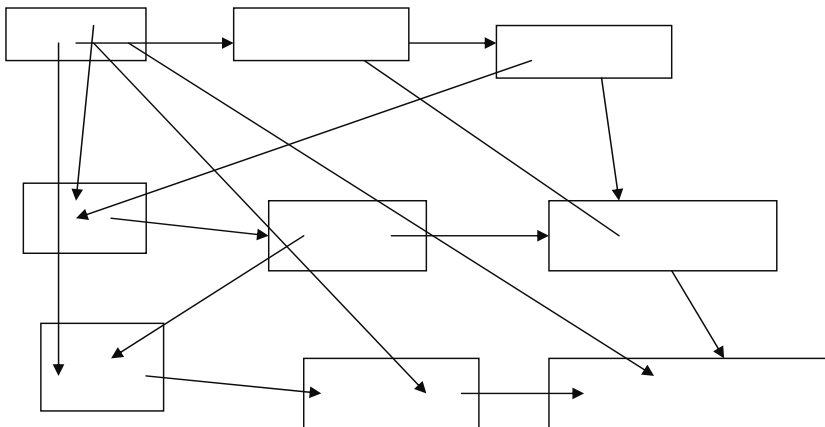

Рис. 2. Нелінійна організація гіпертексту

Гіпертекст — це представлення інформації шляхом зв’язаних (linked) сітей гнізд (nodes), в яких читачі вільні прокладати шлях (navigate) нелінійним чином. Він допускає можливі множинності авторів, розмивання функцій автора і читача і множинність шляхів читання [3]. У даному визначенні виділяються три основні характеристики гіпертексту: дисперсність структури (інформація представляється у вигляді невеликих фрагментів-гнізд, і “увійти” до цієї структури можна з будь-якої ланки), нелінійність гіпертексту (читач відтепер вільний (вимушений) сам вибирати шлях прочитання,

створюючи при цьому свій текст) і різномірність і мультимедійність (тобто застосування всіх засобів дії на споживача-читача, які тільки можливі технічно в даній системі).

Читач постмодерного твору неминуче доходить простого, але досить важливого висновку: в який спосіб розповісти історію виявилось для письменника важливішим, ніж сама історія. Отже, основною проблемою стає мова — людина вже не може оволодіти світом за допомогою мови. Настає криза називання, яку Ж. Дерріда назвав “децентрацією”.

Постмодернізм проголошує тріумф тексту. Ж. Дерріда вважав, що поза текстом нічого не існує. Як зазначає І. Хасан, на зміну жанру приходиться текст. Постмодерністський текст, змістивши центр і маргіналії, спростовує будь-які спроби обмежити його. Текстом стає все. На художній текст обертається те, що подосі існувало як допоміжні засоби. За таких обставин доцільніше говорити не про існування великої кількості маргінальних жанрів, а про власне *нелінійність* письма як одну з базових ознак гіпертексту, що поглинув і нівелював усі наявні жанри, перетворивши їх на текстуальні фрагменти відкритого тексту, які можуть вільно поєднуватися й не вимагають центрованої та впорядкованої структури [8].

Якщо звичайний текст є лінійним і рухатися в його просторі можливо тільки в напрямках, обмежених єдиною площиною, то ризоморфний гіпертекст відкриває нові простори пересування по тексті. Читаючи книгу, ми не можемо вийти за її межі. Коли зміст книги вимагає від нас додаткової інформації, ми маємо відложити цю книгу і взяти іншу, щоб віднайти потрібну інформацію. Гіпертекст повністю змінює ситуацію, використовуючи мову html (Hypertext Markup Language), забезпечуючи перехід від одного тексту до іншого, не покидаючи даний текст: треба тільки навести курсор на гіперпосилання або речення — і перед нами зв'язаний з ним текст, початковий текст при цьому не пропадає, а лише відходить на другий план. В такий спосіб текст стає безмежним: переходячи від одного посилання до іншого, ми завжди відкриваємо для себе щось нове і так до безкінечності. Мовні ігри в глобальній паутині не мають меж і не знають обмежень — перехресні посилання завжди відкривають нові горизонти [6].

Якщо узагальнити різницю між гіпертекстом та конвенційним текстом, отримуємо наступну картину:

Традиційний текст / Гіпертекст:

- оригінальне авторство — відсутність авторства;
- завершеність — нескінченність;
- лінійність — не лінійність;
- суб'єктивність — об'єктивність;
- однорідність — різносторонність.

Однак за певних умов багато відмінностей виявляються недійсними. Єдиним дієвим зіставленням залишається відмінність за принципом лінійності/ нелінійності. Але в літературі про гіпертекстуальність можна зустріти сміливі заяви типу: “лінійний текст можна назвати особливим типом нелінійного, послідовність прочитання якого припускає читання слова за словом від початку до кінця” [10].

При пошуку схожих характеристик тексту і гіпертексту виявляється, що такі традиційні текстові характеристики, як зв'язність, цілісність, закінченість, статика і динаміка не входять в протиріччя з основними принципами гіпертексту: нелінійністю, дисперсністю структури, мультимедійністю.

Це дозволяє припустити, що гіпертекст насамперед є текстом, основною відмінністю якого є нелінійність його структури. Проте дана особливість лише відображає результат вдосконалення взаємодії людини і технологій. Загалом, можна зробити висновок, що гіпертекст повинен зайняти своє місце в ієрархії текстів нарівні з традиційним лінійним текстом.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Андреев А. Литература без бумаги / А. Андреев // Мир Internet, 1999. — № 1.
2. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику / А. Н. Баранов // Учебное пособие. Изд. 2-е, исправленное. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — 360 с.
3. Визель М. Гипертексты по ту сторону и эту сторону экрана / М. Визель // Иностран. л-ра. — 1999. — № 10. — С.173.
4. Дедова О. Лингвистическая концепция гипертекста: основные понятия и терминологическая парадигма / О. Дедова // Вестн. Моск. ун-та. — Сер. 9. Филология. — 2001. — № 4. — С.24.
5. Эко У. От интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст / У. Эко // Интернет. — М., 1998. — № 6–7. — С. 91–92.
6. Эпштейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы / В. Л. Эпштейн // <http://www.ipu/rssi/ru/publ/epstn/htm>
7. Купер И. Р. Гипертекст как способ коммуникации. — [http://scipiibl'si/s\)1-2-00kuper.html](http://scipiibl'si/s)1-2-00kuper.html).
8. Субботин М. М. Теория и практика нелинейного письма (взгляд сквозь призму “Грамматологии” Ж. Дерриды) / М. М. Субботин // Вопр. философии. — 1993. — № 3. — С. 33–39.

9. Хартунг Ю., Брейдо Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Хартунг, Е. Брейдо // Вестн. Моск. ун-та. — Сер. 9. Филология. — 1996. — № 3. — С. 63.
10. Landow G. Hypertext: the Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology. / G. Landow // Baltimore; London, 1992.